

ČESKÁ LESNICKÁ SPOLEČNOST
odborná skupina lesnické politiky a ekonomiky

pod odbornou záštitou a s finančním přispěním
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ ČR
úseku lesního hospodářství

NAŠE LESNICTVÍ A NOVÁ LEGISLATIVA

(příprava nového lesního zákona)

Úterý 18. října 2005
Dům ČS VTS - Novotného lávka 5
PRAHA

Odborný garant:

Ing. Valdimír Krečmer, CSc.

Národní lesnický komitét

tel.: 235 358 116

Prof. Ing. Luděk Šišák

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta lesnická a environmentální

tel.: 224 383 705

e-mail: sisak@fle.czu.cz

Organizační garant:

Ing. Pavel Kyzlík

tajemník České lesnické společnosti

Novotného lávka 5, 116 68 Praha 1

tel.: 221 082 384, fax: 222 222 155,

mobil: 603 163 409, e-mail: cesles@csvts.cz

Mgr. Iva Kubátová

Česká lesnická společnost

Novotného lávka 5, 116 68 Praha 1

tel.: 221 082 384, fax: 222 222 155

mobil: 731 576 727, e-mail: cesles@csvts.cz

Seminář pojednává o složité a obsáhlé problematice přípravy nového lesního zákona se zřetelem na hlediska MZe a MŽP i situaci v lesním zákonodárství zemí EU. Součástí je charakteristika zákona a širší lesopolitické otázky spojené s potřebou inovace lesnické legislativy, a to z pohledu poslání lesů, kategorizace lesů, ekonomiky lesního hospodářství, soukromých vlastníků lesů, postavení lesů v majetku státu

Technická spolupráce:

Lesnická práce, s.r.o.

nakladatelství a vydavatelství

Kostelec nad Černými lesy

Vydala Česká lesnická společnost v roce 2005

ISBN 80-02-01760-9

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.

OBSAH

5

Příprava nového lesního zákona

Mgr. Petr Dvořák - MZe ČR - úsek lesního hospodářství Praha

7

Příprava lesního zákona z pohledu evropského lesnického zákonodárství

Ing. Jiří Oliva, Ph.D. - ČZU Fakulta lesnická a environmentální Praha

14

Postavení lesů v majetku státu

JUDr. Ing. Jiří Staněk - Lesy České republiky, s. p. Hradec Králové

16

Lesopolitické otázky a ekonomika LH

Prof. Luděk Šišák - ČZU Fakulta lesnická a environmentální Praha

xx

Lesnická a environmentální politika z pohledu soukromého vlastníka lesa

Ing. Pavel Rensa - majitel soukromého lesa

(příspěvek nedodán)

23

Lesopolitický pohled na kategorizaci lesů

Ing. Vladimír Krečmer, CSc. - Národní lesnický komitét

Úvod

PŘÍPRAVA NOVÉHO LESNÍHO ZÁKONA

Petr Dvořák

V současné době upravuje hospodaření v lesích v České republice zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) (dále jen „lesní zákon“), nabyt účinnosti dnem 1. ledna 1996 a nahradil právní úpravu obsaženou v zákoně č. 77/1977 Sb., o lesích a zákoně č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství. Hlavním posláním lesního zákona bylo reagovat na změnu společenskoekonomických podmínek v České republice po roce 1989. Bohužel lesní zákon, tak jak byl přijat v roce 1995 představoval poměrně složitou právní úpravu, která v některých částech neobsahovala - a dodnes neobsahuje - dostatečně jednoznačná ustanovení.

Z výše uvedených důvodů, po předběžné analýze aplikace lesního zákona, byla přijata usnesení vlády, která uložila Ministerstvu zemědělství ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí vypracování novely lesního zákona. Jednalo se o usnesení vlády České republiky č. 53 ze dne 13. ledna 2003 o Národním lesnickém programu a dále z usnesení vlády č. 9 ze dne 7. ledna 2004 ke zprávě o výsledcích vrchního státního dozoru v lesích a návrzích opatření. Rovněž termín předložení novely lesního zákona vládě České republiky, tj. nejpozději do 31.12. 2005, byl stanoven usnesením vlády č. 9 ze dne 7. ledna 2004.

Z prací na novele lesního zákona bylo patrné, že současná právní úprava (zákon č. 289/1995 Sb.) nevyhovuje současným podmínkám a je nutno v něm provést zásadní změny. Zadání obsažené v usnesení vlády České republiky č. 53 ze dne 13. ledna 2003 o Národním lesnickém programu, obsahuje v podstatě úkol vypracovat principiálně novou právní úpravu. Realizací Národního lesnického programu, tedy bude vytvořen zcela nový právní předpis, který by měl být vnitřně provázaný, což je možné zaručit toliko přípravou nového lesního zákona jako celku, nikoliv neustálými novelizacemi tohoto předpisu.

V neposlední řadě je třeba uvést, že platný lesní zákon nabyt účinnosti před realizací reformy veřejné správy a vychází ze znění právních předpisů, které již byly nahrazeny jinou právní úpravou, nebo podstatným způsobem novelizovány, nebo budou zrušeny v průběhu příštího roku. Jedná se především o správní řád, stavební zákon a zákon o správním trestání.

Uvedené změny budou mít bezprostřední dopad na systém právních norem na úseku státní správy. Za současné situace nelze rozsah a dopad všech připravovaných změn odhadnout. S ohledem na to, že se tyto změny mají dotknout podstatných částí právní úpravy na úseku lesního hospodářství (ochrana pozemků určených k plnění funkcí lesa, správního trestání, postupu veřejné správy atd.) je bezpodmínečně nutné vyčkat s přípravou nové právní úpravy na úseku lesního hospodářství do doby, kdy budou tyto změny promítnuty do právních předpisů.

Z výše uvedeného důvodu předložil ministr zemědělství Vládě České republiky návrh na změnu usnesení vlády České republiky č. 9 ze dne 7. ledna 2004 ke zprávě o výsledcích vrchního státního dozoru v lesích a návrzích opatření. Návrh usnesení byl vypracován jako iniciativní materiál, který vycházel mimo jiné i z dopisu zástupců lesnické veřejnosti (České lesnické společnosti, České jednoty lesnické, Národního lesnického komitétu, Sdružení vlastníků obecních a soukromých lesů, Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity a Lesnické a environmentální fakulty České zemědělské univerzity v Praze), který se týká novely lesního zákona, a který byl adresován tehdejšímu ministru zemědělství panu Ing. Jaroslavu Palasovi.

Obsah zmíněného dopisu vyhodnocuje objektivně současnou situaci, která není vhodná pro přípravu novely lesního zákona.

Návrh uvedeného usnesení byl přijat dne 20. července t.r. pod č. 963.

V důsledku uvedených aktivit došlo ke změně zadání pro Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo životního prostředí tak, aby byl nejprve vypracován věcný záměr nového lesního zákona a teprve poté na jeho základě nová právní úprava na úseku lesního hospodářství. Záměrem Ministerstva zemědělství je připravit věcný záměr nového zákona o lesích, který bude vycházet z potřeby nové vyvážené právní úpravy zaručující konkurenceschopnost lesního hospodářství České republiky v rámci Evropského trhu a dále z potřeby zajištění rovnováhy zájmů sociálních, kulturních, hospodářských a zájmů ochrany přírody.

Závěrem je třeba poznamenat, že zpřísnění právní úpravy na úseku lesního hospodářství by bylo nutné považovat za velice nešťastný krok, který by ve svém důsledku mohl přinést vážné ohrožení konkurenceschopnosti našeho lesního hospodářství v rámci Evropské unie a tím i k ohrožení příjmů vlastníků lesů, kteří by nemohli následně investovat do svých lesů a řádně se starat o jejich zachování jako nenahraditelné složky životního prostředí.

Adresa autora:

Mgr. Petr Dvořák

Ministerstvo zemědělství ČR - úsek LH

Těšnov 17, Praha 1

e-mail: dvorak@mze.cz

ČESKÝ LESNÍ ZÁKON Z POHLEDU EVROPSKÉHO LESNÍHO ZÁKONODÁRSTVÍ

Jiří Oliva

Environmentální legislativa zaznamenala svůj bouřlivý rozvoj v postkomunistických zemích po politických změnách, což byl pro SR a ČR rok 1989. Do té doby se o problémech životního prostředí mluvilo v tehdejších zákonech spíše proklamativně a bez praktických efektů.

Úvod

Bohužel, a myslím, že to bylo velmi podobné v ČR i na Slovensku, se dostavil efekt kyvadla, který způsobil, že to, co bylo dlouhá léta potlačováno se někdy dostalo do druhého extrému. Environmentální problémy, byť samozřejmě existovaly a existují, byly zveličovány, nadřazovány všem problémům ostatním a někdy i zdravému rozumu. Je to pochopitelné, protože legislativní proces (včetně zákonů environmentálních) musí probíhat na základě demokratických principů a demokracie ve společnostech obou republik byla velmi mladá a vypadá to (teď mluvím za ČR), že je dnes ještě mladší, než na počátku let devadesátých.

V ČR se environmentální problematika řeší v celé řadě zákonů:

- Zákon o ochraně přírody a krajiny
- Zákon o vodách
- Zákon o ovzduší
- Stavební zákon a řada dalších

Důležitou pozici mezi nimi zastávají i lesní zákony obou našich zemí 289/1995 v ČR a 229/1996 v SR (novela 100/1997).

Společná vlastnost nově přijímaných zákonů byla, že v daleko větší míře omezovala vlastnická práva, než tomu bylo doposud. To by samo o sobě ještě nemuselo být, vzhledem k předcházející situaci špatné. Horší však už je, když tato omezení překračují ve světě obvyklé, přijatelné meze a dokonce někdy překračují Ústavu nebo Listinu základních práv a svobod. Pokud se toto stane, mohou naopak tyto zákony přinášet rizika, která si jejich tvůrci často neuvědomují.

Jaká to mohou být rizika:

- riziko negujícího přístupu - mnoho omezení často vede k jejich obcházení a nedodržování zákona
- riziko vysoké administrativy – vysoké administrativní náklady na kontrolu, správní řízení apod.
- riziko nekompetentních přístupů u vysokého počtu státních zaměstnanců
- riziko vysoké ekonomické zátěže, vícenákladů a tím i ztráty konkurenceschopnosti vůči např. zahraničním subjektům.
- riziko nepopularity ekologie ve společnosti

Vyjmenovali bychom jich možná více. Ti, kteří se snaží tento problém řešit, se setkávají se dvěma velkými nesnázemi:

- stanovení míry nebo kvantifikace těchto omezení
- měřitelné srovnání s jinými podobnými zákony v zemích s dlouhou demokratickou tradicí

Velmi často se setkáváme s argumentací, stojící na jiných lesních zákonech, často vedenou povrchně a bez znalosti těchto zákonů. A protože jsem se musel zabývat těmito problémy v rámci výuky lesnické politiky, pokusil jsem se najít metodiku, která by na tyto otázky dala odpověď, s co možná největší mírou objektivit. S touto metodou a také s jejím výsledkem bych vás rád seznámil.

Metodika porovnání lesních zákonů

Základem metodiky byl výběr teritoria, na kterém budou srovnávány lesní zákony příslušných zemí. Byly voleny země s podobnými lesnicko-hospodářskými podmínkami.

1. Polsko	6. Sasko
2. Slovensko	7. Švýcarsko
3. Rakousko	8. Švédsko
4. SRN	9. Finsko
5. Bavorsko	10. Česká republika

Skandinávské země byly zařazeny proto, že v již dnes představují významného konkurenta pro české a slovenské vlastníky lesů.

Dále bylo třeba stanovit parametry pro řádné lesnické a ekologické hospodaření v lese.

Definovat dobré lesnické hospodaření a jeho zásady není tak jednoduchý úkol, jak by se mohlo na první pohled zdát. Laická veřejnost se většinou blíží k názoru, že dobré lesní hospodaření je takové, když se těží co nejméně dřeva. Průzkumy veřejného mínění, realizované podnikem Lesy České republiky, ukázaly, že 60 % občanů považuje kácení stromů za špatný čin. Jinou představu mají ekologické a ochrannářské aktivity, jinou pracovníci státní správy.

Za základ proto byly vzaty mezinárodní dokumenty z konferencí ministrů, odpovědných za lesní hospodářství, především rezoluce L2 z konference v Lisabonu, která jako jediná přesně stanoví ukazatele trvale udržitelného lesního hospodářství

Na jejím základě byly stanoveny sledované ukazatele pro všechny lesní zákony:

1. Zachování a vhodné rozšiřování lesních zdrojů

- ochrana lesních pozemků před odnětím
- stanovení povinnosti zalesnění

2. Zachování zdraví a vitality lesních ekosystémů

- stanovení povinnosti výchovy porostů
- povinnost používání geneticky vhodného reprodukčního materiálu

3. Zachování a podpora produkčních funkcí

- stanovení maximální výše těžby
- omezení holých sečí
- povinnost hospodařit podle LHP

4. Zachování a ochrana biodiverzity lesních ekosystémů

- povinnost zachování biodiverzity lesních porostů

5. – 6. Zachování a zlepšení ochranných funkcí a dalších

- Sociálně-ekonomických funkcí

Tyto ukazatele zahrnují tzv. neprodukční funkce lesa, které se často překrývají, a proto jsou ukazatele stanoveny společně:

- legislativní řešení mimoprodukčních funkcí
- řešení státního dozoru nad hospodařením v lesích
- povinnost odborné správy lesů

Pro tyto ukazatele pak byla vypracována metoda hodnocení podle bodovací stupnice. Počet bodů vyjadřuje, do jaké míry se příslušný zákon zabývá konkrétním ukazatelem.

Bodové hodnocení pozice kritérií v lesních zákonech:

Počet bodů	Pozice kritéria v příslušném lesním zákoně
0	zákon se daným kritériem vůbec nezabývá
1	zákon se kritériem zabývá částečně, nebo okrajově
2	zákon se daným kritériem zabývá fakultativně
3	zákon se daným kritériem zabývá závazně
4	zákon se kritériem zabývá závazně a kvantifikuje jej

Kritéria jsou při hodnocení seřazena pod pořadová čísla 1 – 12 a přehled hodnocení je zpracován do hodnotící tabulky.

Vyhodnocení

Již při vlastním zpracování vybraných zákonů podle jednotlivých kritérií bylo zřejmé, že přístup evropských právních norem k jednotlivým kritériím bude velmi rozdílný. Při hodnocení kritérií jejich zařazováním do pětistupňové škály nelze určitě vyloučit subjektivní přístup hodnotitele. Nicméně, nepřesnost vzniklá subjektivním hodnocením by v rámci použité stupnice neměla znamenat hodnocení zásadně odlišné od skutečnosti.

Rozdílný přístup právních norem k jednotlivým kritériím je markantní, zpracujeme-li výsledky do tabulky.

Tabulka 1 poskytuje možnost následujícího souhrnného hodnocení:

- a) vodorovný součet představuje úhrnnou míru intenzity, s jakou se studované právní normy věnují danému kritériu. Je tedy měřítkem jeho závažnosti.
- b) svislý součet představuje úhrnnou míru omezení, kterou každá studovaná právní norma klade na vlastníka lesa, či jeho správce.

Na první pohled vidíme, že výsledek nekoresponduje s obecně zažitými představami (např. o důležitosti těžby, výměry holin apod.).

Tabulka 1: Přehled hodnocení kritérií dle studovaných právních norem

Kritérium	Země										Součet
	Polsko	Slovensko	Rakousko	SRN	Bavorsko	Sasko	Švýcarsko	Švédsko	Finsko	Česká republi- ka	
Ochrana lesních pozemků před odnětím	2	3	2	1	2	2	3	1	0	4	20
Povinnost zalesnění	3	3	1	1	2	2	1	1	2	3	19
Povinnost výchovy lesních porostů	1	1	0	0	0	1	2	0	0	4	9
Stanovení maximální výše těžby	3	2	0	0	0	0	1	0	0	4	10
Omezení holých sečí	1	1	3	0	0	2	1	0	0	3	11
Povinnost zachování biodiverzity porostů	1	0	0	0	0	1	0	1	2	4	9
Stanovení povinnosti použití geneticky vhodného reprodukčního materiálu	0	3	3	0	0	1	2	1	1	4	15
Stanovení povinnosti OSL	4	3	2	0	1	1	1	0	0	3	15
Povinnost hospodařit dle LHP	3	3	2	1	1	2	2	0	1	4	19
Podpora jednotlivých druhů vlastnictví	3	3	2	3	3	1	3	1	1	3	23
Řešení státního dozoru nad hospodařením v lesích	2	4	2	0	3	3	2	2	2	4	24
Legislativní řešení mimoprodukčních funkcí	2	3	4	2	3	2	3	1	1	3	24
Součet	25	29	21	8	15	18	21	8	10	43	

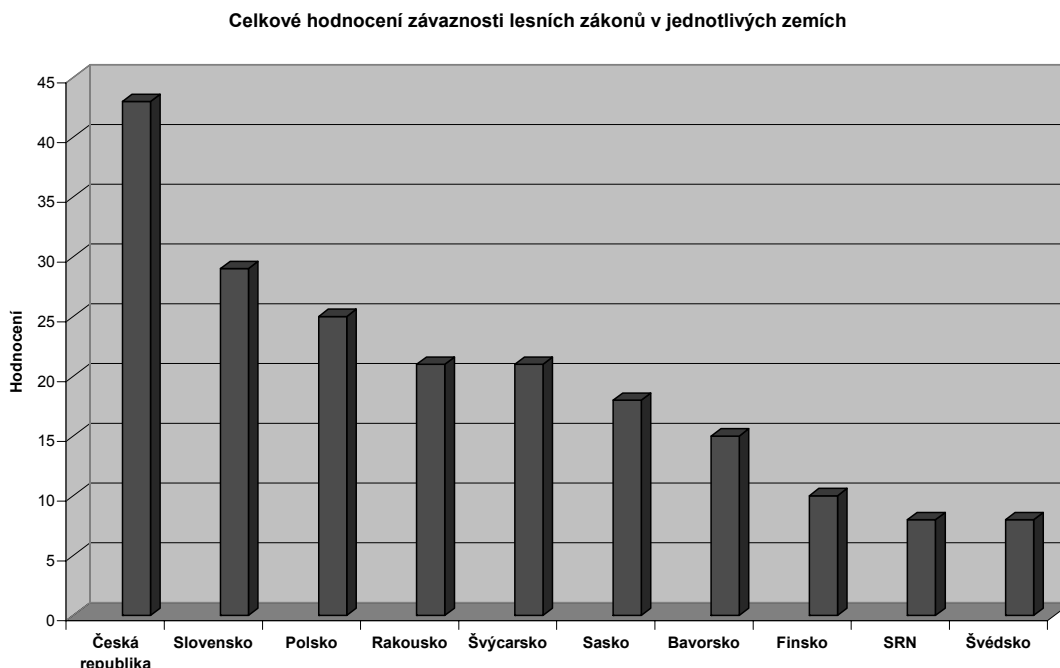
Jako nejzávažnější kritéria se prezentují:

- legislativní řešení mimoprodukčních funkcí
- řešení státního dozoru nad lesy
- podpora jednotlivých druhů vlastnictví
- ochrana lesních pozemků před odnětím.

Nejnižších součtů pak překvapivě dosáhla tato kritéria:

- povinnost výchovy lesních porostů
- povinnost zachování biodiverzity porostů
- stanovení maximální výše těžby.

Grafické vyjádření celkové míry omezení vlastníka podle jednotlivých lesních zákonů poskytuje dobrý přehled o tvrdosti legislativy příslušných zemí vůči vlastníkům lesů:

Výsledek vyhodnocení míry omezení vlastníka dle jednotlivých zákonů je jednoznačný. Česká republika má nejpřísnější zákon ze všech sledovaných právních norem. Rozdíl je tak zásadní, že tento fakt nemůže změnit ani možnost subjektivního hodnocení kritérií. Všechna sledovaná kritéria stanoví zákon č. 289/1995 Sb. závazně, mnohá z nich kvantifikuje a na všechna se vztahuje možnost sankcí ze strany státní správy lesů. Některá kritéria, která stanoví s nejvyšší mírou závaznosti, jsou v zákonech jiných zemí zmiňována okrajově, nebo vůbec. Příkladem je hlavně kritérium povinnosti zachování biodiverzity, které zákon kvantifikuje do jednotlivých porostních skupin, což je bezpochyby světová rarita.

Seřadíme-li vybrané státy sestupně podle dosaženého bodového ohodnocení jejich platných zákonů, pořadí bude následující:

1. Česká republika	43 bodů
2. Slovensko	29 bodů
3. Polsko	25 bodů
4.- 5. Rakousko a Švýcarsko	21 bodů
6. Sasko	18 bodů
7. Bavorsko	15 bodů
8. Finsko	10 bodů
9. Spolková rep. Německo	8 bodů
10. Švédsko	8 bodů

Při pohledu na předcházející hodnocení se nabízí otázka, proč mají země bývalého východního bloku nejpřísnější lesní právo a proč je mezi nimi na špičce hodnocení právě Česká republika, když je velmi pravděpodobné, že soukromí vlastníci lesů i správci veřejných majetků (obecních a státních) nejsou

o nic horší či lepší, než v ostatních zemích. Navíc je paradoxem, že hlavním důvodem pro vznik lesních zákonů je potřeba omezení soukromého vlastníka. Toto vlastnictví však v těchto zemích prakticky neexistovalo, v Polsku se tento stav příliš nezměnil do dneška. Navíc lze předpokládat, že v zemích s rozvinutými tržními ekonomikami a velmi tvrdými přístupy k racionalitě a snižování nákladů a maximalizace zisku, bude tlak na hospodářské využití lesů daleko intenzivnější a potřeba regulace naléhavější.

Důvody této evidentní anomálie mohou být následující:

- Vliv předcházejících zákonů z doby nedemokratických režimů. Tyto politické režimy se obecně vyznačovaly dvěma typickými vlastnostmi. Jednak přezíravým přístupem k soukromému vlastnictví, které všemi způsoby omezovaly, včetně způsobů legislativních, a potom nedůvěrou k občanovi a jeho svobodám. To vše vedlo k vysoké míře regulací a omezování, které se nakonec mnoha členům společnosti zdálo zcela normální. Když potom následující právní normy vyšly z předcházejících zákonů a vysokou míru regulace zachovávaly, bylo to považováno za normální, přestože v zemích západní Evropy by byla podobně omezující norma nepřijatelná.
- Obava z chování nových, nezkušených vlastníků lesů. Protože byla přerušena na dlouhou dobu kontinuita soukromého vlastnictví lesů, lesy byly navraceny buď původním vlastníkům ve vysokém věku, nebo jejich dědicům, kteří neměli v hospodaření s lesním majetkem žádné zkušenosti. Budoucnost ukázala, že naprostá většina vlastníků se dokázala o svůj majetek postarat dobře. V opačných případech nesmíme zaměňovat špatný přístup vlastníka s kriminálními činy některých jednotlivců a podnikatelských firem, které prováděli například nelegální těžby.
- Tvorba zákona 289/1995 Sb. v České republice byla provázena dlouhotrvajícími kompetenčními spory mezi Ministerstvem zemědělství a životního prostředí. To mělo bezpochyby za následek vytváření nových kompetencí a institutů, které jsou v jiných zemích naprosto neznámé (např. vrchní dozor nad lesy).

Ekonomické důsledky vlivu zákonných norem na vlastníky:

Rozdílná úroveň omezení, které zákony ve sledovaných zemích kladou na vlastníky, či správce lesních majetků, má jeden zásadní důsledek, a to ekonomický vliv na výnosovost majetku. Téměř každé kritérium má podstatný vliv buď na výši tržeb (např. výše těžby), nebo na výši nákladů (biodiverzita, nerentabilní probírky, neproduktivní funkce atd.). V celkovém důsledku to znamená, že pokud stát vlastníků neuhradí zvýšené náklady v souvislosti s omezeními, která na ně zákonem klade, mohou se tito vlastníci dostat do nekonkurenceschopného postavení proti svým protějškům z jiných zemí. Tento vliv se již dnes projevuje například při srovnání nákladů, potřebných na produkci 1m³ dřeva u nás a ve Skandinávii.

Zpracovatelská sféra tento fakt svým vývojem jen potvrzuje:

- rozvoj přepravních technologií umožňuje dovážet dříví z velkých vzdáleností
- většina rozhodujících odběratelů je charakteru velkých nadnárodních uskupení
- kapacity budou modernizovány, nebo budovány tam, kde bude nejlevnější surovina.
- silná dřevní hmota je cenově nevýhodná

Tento trend je již dnes patrný u některých zpracovatelů i v České republice a pokud nebudou mít čeští vlastníci pro produkci dřeva přibližně stejné podmínky jako jejich zahraniční konkurenti, může nastat situace, že jejich dříví nenajde na trhu uplatnění, se všemi důsledky nejen pro ně, ale i pro zdejší zpracovatelské kapacity. Toto bude jeden ze stěžejních důvodů pro nutné přiblížení legislativních podmínek k ostatním členským zemím Evropské unie.

Závěr

Ze studie jednoznačně vyplývá, že lesní zákony v bývalých postkomunistických zemích mají oproti ostatním státům EU vysokou míru regulace a omezení pro vlastníka lesa. Navíc byla sledována kritéria, která mají jednoznačně ekologický charakter. V České a Slovenské republice jsou tato omezení ze všech států nejvyšší.

Skutečnost, že extrémní omezování vlastnických práv vede k nedodržování právních norem, eventuálně k jejich tendenčnímu výkladu, provází lesnickou legislativu již 250 let. Známe ji již jak z Tereziánských lesních řádů, i ze zákonů pozdějších. Známe ji také i z jiných okruhů lidské činnosti. Pokud naše ekologická legislativa nebude tvořena na základě motivačních a osvětových zásad, pokud nebude tvořena v širokém kontextu mezinárodním a za spolupráce s vlastníky pozemků, pokud bude zaměřena hlavně prohibitivně a represivně, bude legislativou neuznávanou, nenáviděnou a také úspěšně obcházenou a nedodržovanou. V tom spatřuji největší riziko příprav každé nadcházející lesnické legislativní normy.

Adresa autora:

Ing. Jiří Oliva, PhD.

e-mail: oleaconsult@tiscali.cz

POSTAVENÍ LESŮ V MAJETKU STÁTU

Jiří Staněk

Tento krátký příspěvek vychází z celkového zaměření semináře, který má název „Naše lesnictví a nová legislativa“. Na úvod je třeba připomenout, že - podle údajů Zprávy o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky za rok 2004 - je v současné době v České republice 2, 646 tis. ha lesů. Z tohoto množství je cca 60 %, tedy cca 1, 587 tis. ha, ve vlastnictví státu.

Státní vlastnictví obecně (a platí to tedy i o lesích) je jen jednou z forem vlastnictví a při respektování principu rovnosti všech forem vlastnictví jsou podle současné lesnické legislativy na stát jako vlastníka lesů kladeny v zásadě stejné požadavky jako na ostatní vlastníky lesů.

Díky historickému vývoji politických poměrů a z toho vyplývajících společensko ekonomických vztahů má však u nás státní vlastnictví lesů dosud určitá specifika. V souvislosti s přípravou nové lesnické legislativy je na místě zamyslet se nad tím, zda a do jaké míry mají být zmíněná specifika zachována nebo modifikována.

Dříve, než tuto úvahu rozvineme do podrobností, je třeba konstatovat, že i v rámci státního vlastnictví lesů jsou vylišeny užší formy vlastnictví lesů s objektivně odlišným režimem. Zde mám na mysli lesy ve vlastnictví státu, které jsou na území národních parků. Jde o téměř 90 tis. ha lesů, což je 5,6 % lesů ve vlastnictví státu, a do značné míry i vojenské lesy, kterých je cca 127 tis. ha, t. j. 8 % z celkové výměry státních lesů.

Podle současné právní úpravy je zřejmě nejdůležitějším specifikem omezení nakládání s lesy ve vlastnictví státu, dané ustanovením § 4 odstavec 2 lesního zákona. Toto omezení má jistě své opodstatnění i přesto, že je v současné době duplicitně obsaženo i v ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 77/1997 Sb., o státní podniku, ve znění pozdějších předpisů. Lesy ve vlastnictví státu, jak známo, spravují především státní podniky, když pozemky určené k plnění funkcí lesa, fakticky tedy lesy, jsou konkrétně v zakládací listině státního podniku Lesy České republiky, resp. v navazujících dokumentech označeny jako tzv. určený majetek, s ním může státní podnik nakládat pouze se schválením zakladatele. Ministerstvo zemědělství tak nyní k některým právním úkonům, kterými se nakládá s lesy ve vlastnictví státu, vydává paralelně souhlasy podle dvou zákonů.

Mluvíme-li o státním podniku jako o současné právní formě subjektu, který jménem státu hospodaří s převážující výměrou lesů ve vlastnictví státu (Lesy ČR, Vojenské lesy a statky), pak je na místě zmínit se i o přetrvávajících úvahách o tom, zda je tato právní forma optimální, či zda má být nahrazena jinou formou, nebo zda mají být dokonce lesy ve vlastnictví státu předány např. krajům.

Kraje jsou územním společenstvím občanů, resp. veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek a vlastní příjmy... (§ 1 odst. 1 a 2 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích /krajské zřízení/ ve znění pozdějších předpisů). Kraje jsou tedy nestátní subjekty a jakýkoli případný převod lesů ve vlastnictví státu na kraje by znamenal odstátnění, tedy faktickou privatizaci státních lesů. Politické rozhodnutí o takové změně by pak muselo být nutně spojeno se zásadní legislativní úpravou. Osobně se domnívám, že ani současné komplikované ekonomické poměry krajů takový krok neodůvodňují.

Úvahy o tom, zda je státní podnik optimální právní formou subjektu, který má spravovat lesy ve vlastnictví státu, či zda má být zvolena jiná forma, např. nejčastěji zmiňovaná akciová společnost, je třeba podrobit pečlivé ekonomické analýze, která nemůže zjednodušeně vycházet pouze z některých zahraničních zkušeností, modifikovaných specifickými podmínkami té které země.

Zamýšlíme-li se nad postavením lesů ve vlastnictví státu v souvislosti s připravovanou novou lesnickou legislativou, musíme nutně vymezit některé základní zásady. Téměř desetileté zkušenosti, získané za platnosti stávajícího lesního zákona, přijatého v době probíhajících restitucí pozemkových (tedy i lesních) majetků, svědčí jednoznačně pro to, aby nový lesní zákon – mimo jiné, avšak na prvním místě - diferencoval práva o povinnosti vlastníků lesů podle forem vlastnictví a u soukromých vlastníků lesů i podle velikosti lesních majetků.

Na lesy ve vlastnictví státu bude každá právní úprava lesního hospodářství klást v našich podmínkách právem ty nejvyšší nároky. Na rozdíl od drobných soukromých vlastníků musí být vesměs ucelené komplexy státních lesů důsledně obhospodařovány trvale udržitelným způsobem. Přitom je třeba počítat s tím, že nedostatek veřejných finančních prostředků povede zřejmě k dalšímu ztenčení finančních zdrojů, poskytovaných na podporu hospodaření v lesích, ať již nárokovou (dnes např. částečná úhrada zvýšených nákladů na výsadbu minimálního podílu melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu podle ustanovení § 24 odst. 2 lesního zákona), nebo nenárokovou (dotace poskytované podle ustanovení § 46 lesního zákona). Za tohoto stavu je třeba brát v úvahu, že se lesy ve vlastnictví státu budou muset zřejmě bez zmíněných náhrad nebo podpor ze strany státu do budoucna alespoň zčásti obejít.

Mluvíme-li o lesích ve vlastnictví státu, musíme se zmínit i o lesích na území národních parků. Přetrvávající problémy Národního parku Šumava, související s otázkou sanace lesních porostů napadených kůrovcem, jsou již delší dobu předmětem střetů odborné lesnické veřejnosti a některých ochránců přírody. V této souvislosti je třeba jednoznačně trvat na tom, že lesy ve vlastnictví státu, i když jde o lesy na území národního parku, nesmí být zdrojem nebo příčinou ohrožení lesů jiných vlastníků, ať již lesů státních nebo nestátních. Právní předpisy musí proto obsahovat odpovídající nástroje, resp. nesmí připouštět výklad odůvodňující nebo umožňující trpění pochybných experimentů. Podle mého názoru proto není do budoucna udržitelné ustanovení o tom, že zákon o ochraně přírody a krajiny je zvláštním zákonem ve vztahu k lesnímu zákonu (§ 90 odst. 4 zákona o ochraně přírody a krajiny). Takovým zvláštním zákonem by mohl být jen zákon o zřízení národního parku. Ten však, pokud jde o Národní park Šumava, nebyl dosud - bohužel - přijat.

Není pochyb o tom, že na přípravě nové lesnické legislativy se budou podílet jak Ministerstvo zemědělství, tak i Ministerstvo životního prostředí. Je v zájmu obou resortů i lesů a lesního hospodářství jako celku, aby lesníci i ekologové našli společnou řeč a by se co nejdříve eliminovaly všechny dosavadní, často banální, spory. Naše veřejnost je velmi vnímavá a bude jistě se zvýšeným zájmem sledovat přípravu nové lesnické legislativy. Je na nás, abychom společně připravili takový nový lesní zákon, který bude reagovat na pokud možno všechny potřeby moderní společnosti a který přitom současně zaručí trvale udržitelný rozvoj všech našich lesů.

Adresa autora:

JUDr. ing. Jiří Staněk, CSc.

Lesy České republiky, s.p.

Přemyslova 1106, Hradec Králové

e-mail: jiri.stanek@lesycr.cz

LESOPOLITICKÉ OTÁZKY A EKONOMIKA LESNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Luděk Šišák

Z hlediska společenského je les výrobním a nevýrobním faktorem v životě společnosti. Je přírodním bohatstvím společnosti, avšak rovněž prací reprodukovatelným jměním. Pro společnost má na jedné straně sociální a ekonomický význam, na druhé straně má produkční a environmentální (mimoprodukční) význam. Je z titulu produkčních funkcí soukromým, tržním, statkem. Avšak pro své mimoprodukční (netržní) funkce a stejně tak pro své produkční tržní funkce charakteru pozitivních environmentálních funkcí, a trvale obnovitelných funkcí, je také veřejným statkem.

Úvod

Lesní hospodářství (LH) pak jako činnost člověka a v užším smyslu společenský sektor (hospodářský sektor) je činností obdobně mnohostrannou. Jednak je činností ekonomickou a sociální, jednak činností produkční a environmentální, činností tržní a netržní. Zabývá se reprodukcí tržních a netržních výstupů. Tato prvovýroba poskytuje materiální hmotnou produkci (především v rámci trhu) nezbytnou pro život člověka, přičemž prostřednictvím této produkce výrazně pozitivně ovlivňuje životní prostředí, protože se jedná o produkci environmentálně příznivou při výrobě, zpracování, užívání a likvidaci ve srovnání s jinými surovinami a materiály využívanými člověkem pro život. Současně však svou činností reprodukuje LH lesní ekosystém jako součást krajinného a životního prostředí.

Svým účetním finančním rozsahem pak tato činnost a její objekt les, v naší společnosti nevýznamné, mají v širším ekonomickém, sociálním a environmentálním kontextu výrazný význam ve společnosti. To se projevuje v různých společenských aktivitách různých společenských skupin, v regionálních a rezortních politikách. LH a les jsou pak ovlivňovány nejen lesnickou politikou, ale rovněž výrazně např. politikou životního prostředí, politikou ochrany přírody, politikou rozvoje venkova, politikou průmyslu a ochodu, aj. A to rovněž v diferenciaci teritoriální včetně mezinárodní politiky, u nás výrazně s akcentem EU.

Protože do činnosti sektoru LH mluví velké množství různých subjektů s různými, mnohdy diametrálně odlišnými názory a zejména osobními zájmy, které jsou často protichůdné, jejichž nároky v podstatě stále stoupají a počet jejich potřeb a tedy funkcí lesa a LH, které by je měly uspokojovat neustále roste, je pozice sektoru LH složitá, multidisciplinární a multisektorová. Klade stále větší nároky na kvalifikaci, odbornou zdatnost, zkušenost, rozvahu, multidisciplinární myšlení a vícekritériální rozhodování.

Polyfunkčnost lesa a lesního hospodářství – základní faktor lesnické politiky

Lesopolitické otázky se v současné době u nás a ve světě točí zejména kolem polyfunkčnosti lesů a jejího pojetí v krajině a ve společnosti. Významné mezinárodní materiály pojednávající o trvale udržitelném rozvoji a týkající se lesa uvádějí většinou tři bloky funkcí, a to ekonomické, ekologické a sociální, mezi nimiž významově (hodnotově) nerozlišují. Tj. uvedené bloky jsou považovány v širším pojetí za rovnocenné. V podstatě v těchto třech stránkách je obecně definován i trvale udržitelný rozvoj a trvale udržitelný život.

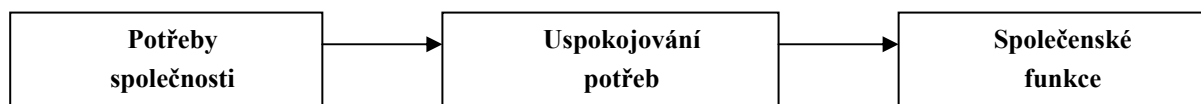
Důraz se klade obecně na souběžné trvale udržitelné poskytování všech těchto tří bloků funkcí. Tzn., že tvorba a poskytování funkcí přírodních zdrojů včetně lesa musí být udržitelné jak ekologicky, tak ekonomicky, tak sociálně. Současně se zdůrazňuje trvale udržitelné plnění funkcí lesa pro rozvoj společnosti, ne tedy mimo ni, nebo bez ní. Funkce lesa jsou zde jednoznačně chápány jako funkce, které jsou součástí společnosti a jejích potřeb, včetně míry uspokojování těchto potřeb, tj. de facto v závislosti na požadavcích společnosti či jejích částí, tj. v závislosti na její poptávce.

Mezinárodní nejvýznamnější světová fóra hovoří a shodla se na třech blocích funkcí lesa – ekologických, ekonomických a sociálních. Např. konference v Rio de Janeiro 1992 deklarovala princip trvale udržitelného hospodaření v lesích s cílem zachování biodiverzity, produkční a regenerační schopnosti, vitality a schopnosti plnit ekologické, ekonomické a sociální funkce lesů.

Dále např. 2. ministerská konference o ochraně evropských lesů, konaná v roce 1993 v Helsinkách, v definici trvale udržitelného hospodaření v lesích zdůrazňuje, že musí být využívány takovým způsobem a takovou rychlostí, aby byla zachována jejich schopnost plnit v současnosti i budoucnosti všechny ekologické, ekonomické a sociální funkce na místní, regionální i celosvětové úrovni ...“.

Dále v rezoluci H1 „Obecné zásady trvale udržitelného hospodaření v lesích Evropy“ se uvádí pod 2. bodem všeobecných zásad, že „Lesnická politika ... by měla ve státních i soukromých lesích podporovat postupy umožňující víceúčelové funkce a trvale udržitelné hospodaření ...“.

A dále např. 3. ministerská konference o ochraně evropských lesů v Lisabonu 1998 v rezoluci L1 „Lidé, lesy a lesnictví“ uvádí pod 5. bodem všeobecné směrnice: „Měly by se posoudit tržní a netržní kulturní, sociální a environmentální služby lesů a jejich přínos pro společnost a trvale udržitelný rozvoj by se měl zapracovat do celkové politiky a programů lesnictví a dalších sektorů“. Z uvedeného vyplývá, že společenské potřeby a míra jejich uspokojování jsou tedy podmínkou existence společenských funkcí lesa (viz schéma).

Potřeby společnosti, míra jejich uspokojování a funkce lesa, které je uspokojují, jsou různé v čase i v místě a souvisejí s ekonomickou a sociální úrovní společnosti, s její kulturou, tradicemi, zvyklostmi a zvláštnostmi života, a s různorodostí přírodního a životního prostředí. V různých oblastech a čase, u různých národů a skupin obyvatelstva, má les, byť i stejného technického, fyzikálního a biologického charakteru, různé užité hodnoty a tyto hodnoty mají jiný významový společenský stupeň a tedy jinou společenskou hodnotu. Společenská významnost, hodnota, společenských funkcí vyjadřuje míru uspokojování měnících se společenských potřeb v čase a místě.

Výše uvedené znamená, že konkrétní lesnické politiky (či jejich části), které tvoří a realizují různé subjekty z hlediska regionálního nebo věcného zaměření, nemusí být a také nejsou totožné, protože vyjadřují právě různé ekonomické, sociální a environmentální potřeby příslušných společenských skupin a společnosti na daném území v daném čase. Příslušné potřeby a následně funkce by pak měla pro společnost zajišťovat lidská činnost v lese, zacházení s lesem, tj. u nás obecně LH.

Les je obvykle chápán jako polyfunkční objekt a stejně tak lesní hospodářství jako polyfunkční činnost, zajišťující polyfunkční působení lesa na bázi dohod, kompromisů a konsensu, vtělených do právních norem, které mají administrativně, v různé míře závaznosti, prosazovat žádoucí stav v praktické činnosti člověka na daném území a v daném čase. Na druhé straně však jsou pro prosazení žádoucích aktivit v lesním hospodářství bohatě využívány i soustavy ekonomických nástrojů, informačních a dalších nástrojů. Jestliže je Česká republika ve striktních normativních a sankčních nástrojích lesnické politiky na jednom z nejpřednějších míst na světě, lze ji v ostatních nástrojích lesnické politiky, zejména informačních, participativních, aj. řadit prakticky mezi země málo rozvinuté.

Les a lesní hospodářství je v poměrech ČR a mnoha zemí ve světě objektem jak soukromého, tak veřejného zájmu. Všechny jeho funkce, ať již produkční (tržní), tak mimoprodukční (netržní), mají výrazný celospolečenský environmentální charakter. Navíc je les se všemi svými funkcemi trvale udržitelně obnovitelným objektem. Veřejný zájem by měl být zajišťován ve všech formách vlastnictví lesa. Ve veřejném zájmu je obnova a udržování stabilních lesních ekosystémů, a to zejména za účelem trvale udržitelného poskytování všech jeho požadovaných funkcí.

Veřejný zájem na vyváženém a diferencovaném plnění funkcí lesa

Ke změnám úrovně plnění funkcí lesa může docházet z různých důvodů, ať již např. poškozením lesa a jeho funkcí nebo intenzifikací vybraných funkcí lesa na daném místě a v daném čase podle potřeb a požadavků společnosti (či jejích částí) na úkor plnění jiných funkcí lesa. Plnění některých funkcí lesa může být posilováno, zvyšováno, plnění jiných funkcí lesa naopak oslabováno, zmenšováno. Rozhodování o tom, jakým způsobem a pro jaké cíle a účely (a tedy funkce) bude les v rámci společnosti na daném místě a v daném čase především využíván, je složitým a odpovědným komplexním vícekritériálním procesem. Avšak v praxi často nedostatečně respektovaným. Při rozhodování o cílech a účelech využití lesa v rámci společnosti je nutno vidět les v celém komplexu jeho společenských funkcí.

K rozhodování je třeba přistupovat vyváženě a s vědomím všech konečných sociálních a ekonomických důsledků, a to jak ve formě produkčních tak environmentálních (ekologických) dopadů, jak v rámci celé společnosti v ČR, tak na příslušných územích v daném čase. Základním společenským sociálně-ekonomickým kritériem pro rozhodování o využití částí krajiny, příp. o změnách ve využití, jsou různé formy ukazatele sociálně-ekonomické efektivity jako vztahu produkčních a environmentálních výstupů a vstupů. Chceme-li omezit z různých důvodů jednu či několik společenských funkcí lesa na daném místě a v daném čase ve prospěch jiné či jiných společenských funkcí lesa, je třeba provést racionální analýzu společenské sociálně-ekonomické efektivity daného záměru.

Jedním z výrazných problémů současnosti je rozhodování o míře využívání produkčních a environmentálních funkcí lesa v krajině. Z produkčních funkcí lesa procházejících trhem je v prostředí ČR daleko nejvýznamnější nejen z pohledu soukromovlastnického, ale rovněž z pohledu společenského sociálně-ekonomického, funkce dřevoprodukční. Má vlastní dopad ekonomický a sociální, a to výrazný zejména ve venkovských oblastech, ale bezprostředně na ni navazuje významný dřevozpracující průmysl, rovněž převážně situovaný ve venkovských oblastech, má však význam i pro průmysl poskytující výrobní prostředky a služby pro lesní hospodářství.

Dřevoprodukční funkce má kromě toho rovněž výrazný pozitivní sociálně ekonomický dopad v oblasti environmentální. Dříví je významným ekologickým materiálem, který při produkci, zpracování, spotřebě a likvidaci zatěžuje životní prostředí obvykle značně méně, než většina jiných surovin. Kromě toho je na spotřebě dřeva ve společnosti, tj. na dřevoprodukční funkci, přímo závislá míra vázání uhlíku, a tedy vázání CO₂. Čím více je využíváno, tj. spotřebováno dřevo ve společnosti jako konstrukční materiál, výrobky dlouhodobé užitnosti a výrobu energií namísto ostatních neobnovitelných materiálů, tím pozitivněji působí tato dřevoprodukční funkce na zpomalování obávané klimatické změny, omezováním emisí skleníkových plynů – CO₂ v atmosféře, což je dnes výrazně požadovaná funkce.

Těžbou a spotřebou dřeva pro tento účel ve společnosti se navíc uvolňují produkční plochy pro další produkci dřeva, a tím další vázání CO₂. Tato funkce je bezesporu daleko významnější v lesích produkčních, než v pralesích a v lesích ponechaným spontánním procesům. Navíc je z environmentálního pohledu dřevoprodukční funkce nesporně významná tím, že je trvale obnovitelná, poskytuje surovinu trvale obnovitelnou. Velmi významné příznivé environmentální (ekologické) dopady dřevoprodukční funkce lesa a spotřeby dřeva ve společnosti jsou zdůrazňovány na všech významných světových jednáních, a využívání (spotřeba obnovitelných zdrojů), upřednostňována oproti zdrojům neobnovitelným a neekologickým. Naposledy zazněla tato realita na mezinárodní konferenci „Multifunctional Role of Forests: Policies, Methods and Case Studies“, organizované na Univerzitě v Padově ve spolupráci s IUFRO a EFI v r. 2005 (Proceedings, 2005).

Z omezení produkční funkce lesa při intenzifikaci jiných funkcí lesa, a tedy růstu jejich společenské sociálně-ekonomické významnosti, může plynout na druhé straně snížení významnosti funkce dřevoprodukční nejen z pohledu soukromovlastnického, ale rovněž z širšího pohledu společenského, sociálně-ekonomického. Přitom se může jednat nejen o vlastní produkční újmu, ale rovněž o environmentální újmu v případě, kdy by snížená obnovitelná ekologická produkce byla nahrazována produkcí a spotřebou neekologických a neobnovitelných materiálů, či vyšší intenzitou produkce dřeva na jiných místech, a příp. dovozem dřeva z jiných oblastí a zemí. Navíc při snížení objemu společností využívané obnovitelné produkce na úkor neobnovitelné produkce může dojít ke snížení úrovně vázání uhlíku a tedy CO₂.

Ekonomické dopady změn úrovně plnění funkcí lesa

Pokud jde o ekonomické dopady, musíme si být vědomi toho, že dřevoprodukční funkce existuje v ČR v rámci tržní a ne rozpočtové ekonomiky. A v tomto prostředí ji musíme zajišťovat příslušnými nástroji, pokud nechceme při jejím zajišťování přistoupit ke státnímu rozpočtovému mechanismu. Omezení a likvidace dřevoprodukční funkce lesa znamená mnohdy zhoršení tržní, ekonomické efektivnosti ze soukromovlastnického hlediska, vznik produkčních ztrát, vícenákladů, mimořádných nákladů a ušlého zisku. Snižuje se tak konkurenceschopnost produkce dříví jako ekologického a obnovitelného materiálu v rámci tržního mechanismu u nás oproti materiálům neekologickým a neobnovitelným v důsledku omezení hospodaření v lesích za účelem intenzifikace plnění jiných funkcí lesa. V takovém případě je nutno, aby byly vznikající újmy a škody ze soukromovlastnického hlediska hrazeny, příp. dané funkce společností za tuto hodnotu u daných subjektů nakupovány jako služba.

Tržní konkurence v produkci dřeva je ve světě vysoká. Přitom dochází ve světě stále více k lokální diferenciaci funkčního poslání lesů. S lesy se zachází:

- buď jako s ryze produkčními, komerčními, plantážního typu, sloužícími tržní produkční funkci a s tím souvisejícím plněním dalších funkcí, pokud jsou dotovány, pak založení takových porostů a produkce z hlediska environmentálního významu (bioenergie),
- nebo jako s lesy polyfunkčními s akcentem jak na plnění produkčních tak environmentálních funkcí v různé míře, v nichž však jsou mimoprodukční funkce dotovány, ekonomická újma hrazena, či funkce jako služby nakupovány,
- a nebo jako s lesy bez tržní produkční funkce, tj. ponechány spontánním procesům s plněním funkce ryze kulturně-naučné (tj. přírodoochranné, výchovné a institucionální), zcela financované z veřejných zdrojů.

Je otázkou, jestli by taková diferenciaci, kategorizace lesů nebyla jednou z cest i pro ČR. Ve světě roste poměrně rychle ekonomicky efektivní produkce dřeva dodávaného z porostů pěstovaných plantážním komerčním způsobem, hnojených, chráněných, vhodných pro zcela mechanizované technologie, využívajících vyšlechtěných odrůd, s obmýtím několika let či několika málo desítek let, a to ať již na plochách přeměněných stávajících lesů, nebo na plochách bývalé zemědělské půdy, a to nejen v rozvojových zemích (např. Chile, Peru, Čína, Korea), ale i ve vyspělých zemích (např. Nový Zéland, Austrálie, ale i USA, Francie, aj.).

Takové dříví je kvalitní a ovšem poměrně velmi levné. Jedná se v podstatě o lesy orientované především na produkční funkci (vzniklé přeměnou pastvin a jiných zemědělských ploch, dříve zdevastovaných částí krajiny, avšak příp. i přeměnou pralesů a přírodních lesů). Je otázkou, co s tímto přístupem provede certifikace, ale i takové hospodaření se ve světovém rámci považuje za trvale udržitelné, srovnatelné s trvale udržitelným zemědělským obhospodařováním půdy. Na XXII. Světovém kongresu IUFRO v Brisbane se už jednalo rovněž o certifikaci plantážních lesů. Potom bude naše polyfunkční lesní hospodářství, ekonomicky a legislativně nedostatečně zabezpečené, čelit dalším velkým ekonomickým problémům v souvislosti s postupující globalizací.

Znamená to, že polyfunkční obhospodařování lesa bude muset být financováno do té míry, do jaké je dřevoprodukční funkce lesa omezována po všech stránkách plněním mimoprodukčních funkcí lesa na daném území a v daném čase. Neměli bychom zapomínat ani na stále se rozšiřující výměru tzv. energetických, plantážních, lesů o několikaletém obmýtí, finančně velmi významně podporovaných zejména v Evropě, a to především z environmentálních (ekologických) důvodů jak z příslušných domácích, tak mezinárodních (EU) veřejných fondů. Výrazně se podporuje produkce a využití vysoce environmentálně příznivých obnovitelných zdrojů oproti neobnovitelným fosilním zdrojům, a snižování emisí CO₂. Finančně je podporován stále více sortiment dříví určený jako takový k produkci energie.

V ČR jsme zatím ukolébáni tím, že ve vypěstovaných porostech je k obnovní těžbě k dispozici stále ještě především jehličnaté dříví – obecně u nás, ale i ve světě daleko rentabilnější a žádanější, než listnaté, což přispívá k nižší úrovni nákladů a lepšímu zpeněžení. Navíc zde existuje stále ještě významný polštář v úrovni měnových kurzů, úrovni mezd a platů mezi ČR a vyspělejšími zeměmi EU a světa. V těchto aspektech lze vidět stále ještě ekonomické výhody sektoru LH v ČR oproti vyspělejšími zemím i za současných neefektivních subjektivních výrobních poměrů v sektoru LH ČR, tj. používaných technologií, lesní infrastruktury, způsobu našeho hospodaření v lesích a organizace celého sektoru.

Jestliže se však efektivnost našeho LH u nás výrazně nezvýší v několika příštích letech, tj. nesníží se vysoká jednotková pracnost, neúměrné celkové režie v sektoru a zatížení hospodaření v lesích požadavky, činnostmi a náklady, které s vlastní tržní produkcí (s produkční funkcí lesa procházející trhem) nemají ve skutečnosti nic společného, pak se dále podstatně zúží prostor pro hrazení činností mimo-produkčních funkcí lesa z ekonomického výsledku funkce produkční, jak se dodnes stále děje.

Na druhé straně je třeba říci, že u nás existuje podpora lesního hospodářství z veřejných zdrojů, obdobně jako i v jiných zemích. Je však nutno dát úroveň těchto finančních podpor do souvislosti s mírou omezení vlastníků při produkci dřeva, ať již jde o zastoupení dřevin, obmýtní dobu, umístění a velikost obnovních prvků, používanou techniku a technologie, úroveň výše těžeb, apod., v různých zemích. Ve světě za současné situace roste tlak na to, aby podpory byly udělovány především v souvislosti s plněním veřejného zájmu, zejména na mimoprodukční funkce a služby lesa a lesního hospodářství, a v případě vlastní produkční, tržní funkce, pak na její bezprostřední environmentální význam, který je nesporný.

Lze říci, že na území ČR je v mnoha lesích produkční funkce omezována, a to z různých příčin. Jedná se o plochy, kde omezení produkční funkce:

- působí společnost svojí vlastní negativní činností – lesy pod vlivem imisí a dalších antropogenních faktorů (zasolení podél komunikací, poddolování, apod.),
- vyžaduje společnost pro naplnění (intenzifikaci, zvýšení úrovně plnění) jiných funkcí – např. ochrana vodních zdrojů, zdrojů přírodních léčivých a stolních vod, rekreační a lázeňské, zachování biologické rozmanitosti, ochrana přírody, případně i další (obrana státu, infrastruktura, atd.),
- tam kde omezení je dáno přírodními podmínkami a není přímo ovlivněno potřebou společnosti (společnost vyžaduje pouze udržení vhodného ekosystému) – lesy na nepříznivých stanovištích, vysokohorské lesy, tam kde převažující prováděná opatření nemají hospodářský (ekonomicky kladný) efekt.
- omezení je výsledkem zájmu vlastníka (obory, bažantnice, případně další).

Podle nedávno provedených odhadů z údajů a s pomocí ÚHÚL (Šišák, Sloup, Křepela, 2005) je takto z různých důvodů omezena v současné době dřevoprodukční funkce lesa již na více než polovinu plochy lesů v ČR.

Pokud vzniká částí společnosti, tj. vlastníků, nájemců a správců lesa ekonomická újma, dochází ke snížení ekonomické efektivnosti jejich podnikání, jejich majetků, v důsledku škod na lesích, anebo společenských požadavků na intenzifikaci různých mimoprodukčních funkcí lesa na úkor funkcí produkčních, měla by být těmto subjektům hrazena, pokud chceme udržet jejich konkurenceschopnost v tržním prostředí. Taková újma na tržní produkční funkci lesa je ovšem stále ještě užší a nižší, než újma společenská.

Do určité míry jsou již některé újmy zohledňovány, avšak pouze částečně a netransparentně v rámci stávajících dotací a daňových úlev, na něž ovšem mnohdy není žádný nárok. Je nanejvýše nutno, aby náhrady za újmy, a příp. platby za environmentální služby, byly jednoznačně odděleny od dotací a vyjadřovány zvlášť. Významně by to prospělo k vyšší úrovni rozhodování o alokaci zdrojů a zprůhlednění financování lesního hospodářství nejen pro nás v rámci ČR, ale zejména navenek v rámci EU.

V souvislosti s financováním služeb lesního hospodářství z veřejných zdrojů by měla být zajištěna mezirezortní koordinace zdrojů (jednotný systém financování, vzájemně provázaný s ohledem na resorty a další zdroje financování lesnických činností v rámci ČR), a kalkulace efektivnosti financování na celostátní, případně regionální úrovni, podle jednotného systému. Za tím účelem je nutno sledovat v rámci ČR:

- přímo vynaložené finanční prostředky na jednotlivé programy a podprogramy,
- náklady na realizaci daných programů a podprogramů (úplné administrativní náklady včetně kontrolní činnosti),

- míru spolufinancování ze strany vlastníků, nájemců a správců lesa (v relativním nebo absolutním vyjádření jimi vložených finančních prostředků na úrovni výrobních nákladů),
- výstupy dosažené s danými vloženými finančními prostředky v technických jednotkách,
- výstupy v hodnotovém vyjádření (cena) všech funkcí lesa, kterých se dané opatření týká.

Je nutno:

- zjednodušit administrativu financování pro malé rozsahy činností a drobné vlastníky lesa,
- zvýšit dostupnost orgánů realizujících proces financování vlastníků lesa, tj. přiblížit je místně k vlastníkům,
- zvýšit kvalifikaci pracovníků příslušných orgánů tak, aby dostatečně rozuměli činnostem v LH, které jsou jejich prostřednictvím financovány.

Finanční prostředky sledovat odděleně podle jejich rozdílné sociálně-ekonomické podstaty na:

- vlastní příspěvky, které mají motivační účinek,
- kompenzace za újmy způsobené omezením hospodaření v důsledku požadavků společnosti,
- nákup prací a služeb společenskými orgány a organizacemi pro potřeby intenzifikace netržních společenských funkcí lesů a lesního hospodářství.

Pokud se jedná o kompenzace, pak v úvahu přicházejí zejména následující druhy újmy a škody pro subjekty existující v rámci trhu u nás:

- Ztráta příjmů z vynuceného prodloužení doby obmýtí (porosty, jednotlivé stromy, pozemek)
- Ztráta příjmů z vynuceného ponechání spontánním procesům (porosty, jednotlivé stromy, pozemek, ležící dříví)
- Ztráta příjmů z vynucené záměny dřevinné skladby při obnově lesního porostu, rekonstrukci a převodu lesního porostu
- Ztráta příjmů ze sníženého zakmenění
- Ztráta příjmů z předčasného smýcení
- Ztráta příjmů z vynucené změny kvality stanoviště (porosty, pozemek)
- Ztráta příjmů z odsunutí těžeb v rámci daného roku (obvykle mezi ročními obdobími), ztráta z nerealizovaného obchodního případu
- Vícenáklady na mladý lesní porost z vynucené záměny dřevinné skladby při obnově, rekonstrukci a převodu lesního porostu
- Zvýšené režijní (organizačně-administrativní) náklady
- Specifické vícenáklady a mimořádné náklady.

Některé z ekonomických újem mohou být poměrně vysoké (Šišák a kol. 2005). Např. v případě újmy z ponechání lesa spontánním procesům by v průměrných produkčních poměrech ČR při metodě kalkulace ekonomické ztráty pro porost:

$$\mathbf{ZPpor = (HLPa - c)}$$

(ve výrazu: Zppor = ztráta příjmu z porostu, HLPa = hodnota lesního porostu ve věku „a“, c = náklady na zajištění kultury)

by došlo ke ztrátě 195 tis. Kč/ha, a pro pozemek 35 tis. Kč/ha.

V případě prodloužení obmýtní doby např. o 20 let v průměrných produkčních poměrech ČR při metodě kalkulace ekonomické ztráty:

$$\mathbf{ZP = (HLPub - c) - (HLPup - c)/1,02^{(up - ub)}}$$

(ve výrazu: ZP = ztráta příjmu, HLP = hodnota lesního porostu v příslušném věku, up = věk prodlouženého obmýtí, ub = věk běžného obmýtí, c = náklady na zajištění kultury, 1,02 = lesní úroková míra) by došlo ke ztrátě 151 tis. Kč/ha.

K obdobně velkým ztrátám, případně i vyšším, by došlo z důvodu předčasného smýcení v případě rekonstrukce mladého lesního porostu, např. o věku 20 let při stávajících průměrných produkčních poměrech v ČR na úrovni 197 tis. Kč (včetně ztráty příjmů a zajištění nové kultury), ale při změně dřevinné skladby by újma byla podle poměrů od 0 až po několik desítek tis. Kč vyšší.

Závěr

Závěrem je třeba říci, že ekonomické ztráty by měly být kalkulovány a poškozeným hrazeny, pokud chceme zajistit běžné fungování daných subjektů v lesním hospodářství v rámci tržního a ne rozpočtového společenského mechanismu v ČR, a pokud chceme zajistit vlastní produkci dříví jako ekologického a obnovitelného materiálu s výrazným ekonomickým a sociálním vlivem ve venkovských oblastech, a ne import dotovaného nebo dumpingového dříví a výrobků z něj produkovaných v jiných zemích.

Literatura:

Šišák, L. - Podrázský, V. - Pulkrab, K. – Remeš, J. – Ulbrichová, I.: *Ekologická a ekonomická kritéria pro rozhodování o ponechání lesů ve zvláště chráněných územích spontánním procesům včetně posouzení rizik a ekonomických aspektů. Program Biosféra VaV/610/1/99 Výzkum a management lesních ekosystémů ve zvláště chráněných územích ČR. Pro MŽP, Správa chráněných krajinných oblastí ČR. Lesnická fakulta ČZU v Praze, 2000, s. 124.*

Šišák, L. - Pulkrab, K. – Roček, I., - Kovář, P. – Podrázský, V., Krečmer, V., Švihla, V. – Šach, F.: *Peněžní hodnocení sociálně-ekonomického významu základních mimoprodukčních služeb lesa v České republice. Projekt NAZV č. EP9219/99. Závěrečná zpráva. Lesnická fakulta ČZU v Praze, 2001, s. 99.*

Šišák, L. – Sloup, M. – Křepela, M.: *Zpracování návrhu na úpravu postupů sledujících vynětí dalších lesů z kategorie lesů hospodářských do kategorií, kde je produkční funkce omezoována. Studie. Fakulta lesnická a environmentální ČZU v Praze, 2005, s. 31.*

Šišák, L. – Šach, F. – Kupčák, V. – Švihla, V. – Pulkrab, K. – Černohous, V.: *„Vyjádření společenské efektivity existence a využívání funkcí lesa v peněžní formě v České republice“. Projekt NAZV č. QF 3233. Periodická zpráva. Fakulta lesnická a environmentální ČZU v Praze, 2004, s. 77.*

Šišák, L. – Bukáček, J. – Sloup, M. – Bláha, Z.: *Kalkulace jednotkových nákladů a ztrát příjmů způsobených omezením lesního hospodářství pro vybraná pilotní území NATURA 2000 v rámci projektu „Vyhodnocení a návrh doplnění ekonomických nástrojů využitelných pro oblast ochrany přírody a krajiny s ohledem na transpozici práva EU“ – VaV/610/01/03. Studie. Fakulta lesnická a environmentální ČZU v Praze, 2005, s. 36.*

The multifunctional role of forests. Sborník mezinárodní konference. Padova 28.4.-30.4. 2005, University of Padova. CD ROM.

Príspevek byl zpracován na základě řešení:

- Projektu NAZV č. QF 3233 „Vyjádření společenské efektivity existence a využívání funkcí lesa v peněžní formě v České republice“
- VaV č. 610/01/03 „Vyhodnocení a návrh doplnění ekonomických nástrojů využitelných pro oblast ochrany přírody a krajiny s ohledem na transpozici práva EU“.

Adresa autora:

Prof. Ing. Luděk Šišák, CSc.

Fakulta lesnická a environmentální ČZU v Praze

Kamýcká ul., Praha 6 - Suchbátka

LESOPOLITICKÝ POHLED NA KATEGORIZACI LESŮ

Vladimír Krečmer

Je všeobecně známo, že kategorizace lesů vznikla v původně logické snaze oddělit v epoše jejich jednoúčelového obhospodařování k produkci tržních statků porosty takto využitelné od těch, kde z různých důvodů ekonomická produkce možná nebyla. Přesto však existoval veřejný zájem na uchování i takových lesů. Podotkneme, že ve zvláštní kategorii kdysi byl zařazen mizivý zlomek celkové lesní plochy – u nás v první polovině 20. století okolo 1 %. Je to výmluvný důkaz charakteru éry tehdejšího lesního hospodářství jakožto systémově výlučně výrobního národohospodářského odvětví. Při tom lesnictvo bylo si ovšem dobře vědomo veřejně prospěšných environmentálních i sociálních funkcí lesa v kulturní krajině. Už v 19. století se kolem nich vedly diskuse budící veřejný zájem v intenzitě relativně porovnatelné se situací dnešní. Avšak vzhledem k míře reálné poptávky po mimoprodukčních efektech lesů po generace postačovalo uspokojovat ji formou samovolných environmentálních a sociálních vlivů lesních ekosystémů, řádně obhospodařovaných podle pravidel trvalého, nepřetržitého a vyrovnaného výnosu z dřevní produkce.

S rozvojem civilizačních procesů se po druhé světové válce začala zmnožovat poptávka po některých veřejně prospěšných funkcích lesa v kulturní krajině. Šlo a jde o poptávku po lesnických službách v environmentální a sociální oblasti. Ovšem systém lesního hospodářství zůstal v podstatě nadále jednoúčelově výrobní. Nový lesní zákon 166/1960 Sb. proto zavedl tři dobře známé kategorie lesů – lesy hospodářské, účelové a ochranné. Oddělil lesy s produkčním a mimoprodukčním posláním. Toto pojetí přebíraly potom i další lesní zákony z let 1977 a 1995; platí tedy dodnes. Podívejme se na tuto kategorizaci z lesopolitického hlediska. Blížíme-li se dnes už přece jen k chápání lesního hospodářství nejen jako oboru, jenž plní jen hospodářské cíle produkční v oboru tržních, ekologicky příznivě hodnocených produktů obnovitelného přírodního zdroje, logika přísného oddělování produkce a služeb ztrácí mnoho na svém smyslu. Lesní hospodářství by mělo poskytovat i lesnické environmentální a sociální služby jako další hospodářský cíl, odpovídající veřejným zájmům na lesích. Šetření výzkumu ukázalo, že nejen lesy zvláštních kategorií, ale též 46 % plochy kategorie lesů hospodářských má dnes stejně významné environmentální a sociální funkce, o něž by mělo být lesnickými službami aktivně pečováno. Místo přísného oddělování produkce a mimoprodukčních funkcí je tedy potřeba spíše je slučovat, kde je to možné. Hovoří se o víceúčelovém využívání obnovitelného přírodního zdroje, popř. o funkční integraci v lesním hospodářství 1. Výzkum také objasnil, že souběh produkce a funkcí mimoprodukčních nemusí vést k „omezení hospodaření“, tedy produkce. Všichni víme, že potřeba takových služeb už řadu let narůstá a jejich plnění může nejen rozšířit hospodářské využití lesních majetků, ale mít též nepominutelný význam pro image lesnictví, pro veřejné mínění o lesním hospodářství a tak i pro ochotu podpořit jeho postavení v éře globalizační. Pochopitelně změna lesního hospodářství na obor, v němž produkce i služby jsou rovnocennými složkami hospodářských aktivit, znamená výraznou transformaci našeho oboru, k níž u nás zatím nebylo nikdy politické chuti 2. Světové lesnictví na tom usilovně pracovalo už řadu desetiletí. Vývoj není u konce, ale na rozdíl od nás se podstatně a už dávno měnila i legislativa v tomto duchu.

¹ Nejsou to žádné novinky, principy víceúčelového nakládání s lesy („multiple use“) se objevily už ve 30. letech minulého století. U nás byly uplatněny v obecně závazné podzákoně právní normě MLVH ČSR i SSR „Instrukce pro obhospodařování lesních pozemků v ochranných pásmech vodních zdrojů“ č. 13/1982.

² Viz Krečmer V., 1996: Civilizační vývoj – zadání i problémy lesnické politiky (třetí transformace lesního hospodářství). Lesnická práce, 75, č.2; 39-41.

Dosavadní kategorizace zná např. lesy hospodářské jako místo nerušené produkce tržních statků a dvě kategorie lesů, kde se předpokládá omezení hospodaření (rozuměno produkce dřeva) buď pro přednostní zájem na mimoprodukčních funkcích lesa (lesy účelové) nebo proto, že ekonomickou produkci neumožňují přírodní podmínky (lesy ochranné). Jen omezení hospodaření v lesích účelových externím příkazem veřejného zájmu je pak možné ve smyslu zákona uhradit postiženému vlastníkovi. Proč takový systém kategorizace lesů přestal vyhovovat?

Během let poválečného civilizačního rozvoje došlo, jak všichni víme, k tlakům na cílené využívání lesů též jako zdroje environmentálních a sociálních užitků. Užítky ve formě samovolné a beznákladové „služby lesních ekosystémů“ (samovolné pozitivní účinky lesa) na mnoha místech už nedostačují konkrétní veřejné potřebě. My lesníci se sice stále dáваме slyšet, že zajišťujeme řádným hospodařením „všechny funkce“. Je to však už dávno věcný nesmysl a kromě toho i lesopolitická chyba. Nabízíme fráze, nikoli konkrétně žádaný efekt – a to není dobrý marketing! Lesnický výzkum v dlouholetých vědecko-výzkumných programech přece prokázal, že asi 26 % z celkové plochy lesů v ČR zabírají lesy vodohospodářsky důležité, 23% lesy rekreačně využívané včetně účinků léčebných a okolo 26% lesy s významnou funkcí v ochraně přírody. Tyto plochy by měly být místem práce konkrétních lesnických služeb, které žádanou funkční efekty lesů udržují, zesilují nebo nově vytvářejí a nežádanou tlumí či vyloučí. Takové cílené služby v oboru ochrany vody, vodního režimu, půdy a kulturní krajiny či v oboru rekreace vyžadují jen málokdy omezení hospodaření ve smyslu újmy na produkci. Zásadně si však žádají vklady práce a kapitálu jako služby placené. Služby jsou de facto rozšířením hospodářského využití lesníkům svěřeného přírodního zdroje, a to většinou bez kvalitativní nebo kvantitativní újmy na produkci tržních statků! Jen funkce v ochraně přírody poněkud vybočují zejména v důsledku závažných požadavků přenechávat část lesů zvláště chráněných území bezzásahovému režimu. Byly, jak víte, úvahy i okolo lesních porostů zatím hospodářského lesa, avšak ekonomicky zcela nezajímavých. Mohla by to být jedna z možných subkategorií v kategorii lesů mimoprodukčního určení, daná „technologickými“ parametry vzhledem k jejich rizikovosti pro kulturní krajinu, která u nás tato území obklopuje. Rizika ukázal už příběh Národního parku Šumava i Tatranského národního parku, uplatňuje-li se ideologie blízká nebo vycházející z filosofie hlubinné ekologie ³.

I když pochopitelně existují významné vzájemné přesahy uvedených ploch, je těchto lesů s potřebou funkcí lesa řízených lesnickými službami víc než polovina lesní plochy v ČR (okolo 58%). Je to plocha podstatně větší, než představuje dosavadní kategorie lesů účelových (28%). Je to plocha lesů, kde nejde v naprosté většině případů o „omezení hospodaření“ ve smyslu zákona 289/1995 Sb. (§ 36, odst. 3), ale naopak o rozšíření hospodářského využívání lesních majetků. Pro lesopolitické hodnocení kategorizačních úvah je podstatné, že to platí i pro asi 46% plochy kategorie lesů hospodářských, která patří dnes hospodářským lesům s významnou environmentální či sociální funkcí. Původní lesopolitická představa o hospodářských lesích jako homogenní kategorii s plánovitým posláním jen v produkci a s ostatními funkcemi v „úplavu“ je dávno překonaná.

Podíváme-li se kolem sebe v geopolitickém prostoru Evropské Unie, můžeme se zamyslet nad skutečností, že nikde není definovaná kategorie odpovídající našim lesům hospodářským. Máme-li my takovou kategorii, uvažme znovu především to, že podle aktuálního stavu asi 46% její plochy zabírají lesy s výše zmíněnými, veřejně prospěšnými funkcemi s nutnými vklady práce a kapitálu. Naš systém podpor šel zatím ve starém pojetí kategorie nejen mimo hospodářské lesy, ale mimo reálné funkce vůbec. Je tedy zapotřebí změnit nejen pojetí kategorií, ale pamatovat na systém financování veřejně prospěšných lesnických aktivit jako hospodářské činnosti ve veřejném zájmu nejen v kategorii zvláštní, ale i na značné specifické části dnešní kategorie lesů hospodářských. Lesnické služby jdou napříč všemi kategoriemi! Bylo by žádanou podchytit nové skutečnosti úpravou kategorizace lesů. Nebylo by asi rozumné např. převádět značnou část lesů hospodářských do kategorie lesů účelových jen proto, že jsou v nich potřebí konkrétní mimoprodukční lesnické služby. V technologickém smyslu to zvládne víceúčelový systém jejich obhospodařování. Důležitým lesopolitickým kritériem je zajištění operativ-

³ Prostě se ukazuje, jak lesní hospodářství a lesnictvo vůbec místo aby včas vytvořilo podmínky pro nabídky jeho kvalifikovaných služeb, dostává se pod tvrdý tlak jiných názorů na lesy a musí ustupovat ke škodě nejen své vlastní, ale i péče o lesy jako nenahraditelnou složku životního prostředí. Místo nabídek konkrétních služeb s doložením jejich ekonomických a sociálních efektů hůdráme setrvali o tom, že jsme chudá země, která na to nemá... Naše lesnictví se na rozdíl od zemí lesnicky nám blízkých vůbec nechopilo výzev doby

nosti orgánů státní správy, jejichž nástrojem by se nová kategorizace měla stát. Operativnost lze v daném případě zajistit např. dvěma subkategoriemi lesů hospodářských 4.

Přestavba kategorizace lesů zřejmě vyžaduje nejprve vážné zamyšlení nad jejím posláním. Vzpomeňme především, jaký smysl byl kategoriím přikládán v době jejich ustavení: staly se nástroji hospodářské úpravy. Při tehdejší nedostatku vědomostí o možnostech ovlivnit konkrétní funkce jen ona mohla operovat s jediným tehdy uznaným opatřením – s předpisem výše mýtních těžeb (pro lesy účelové předpis do výše těžebních možností 5). Dnes je studnice vědomostí mnohem hlubší, jsou známe technologické postupy pro lesy různých druhů i žádoucí intenzity funkčního působení a hospodářská úprava má jiné vhodné nástroje. Domnívám se, že bychom měli volit jiný smysl kategorií lesa než naši předchůdci. Mám za to, že kategorie jako součást ustanovení lesního zákona by měly místo technologickým zřetelům odpovídat svým charakterem nástroji státní politiky – nástroji orgánů státní správy lesů se týkající. Byl by např. užitečný zejména k racionálnímu využívání toků společenského režijního kapitálu pro lesnické služby ve veřejném environmentálním a sociálním zájmu.

Mějme na mysli skutečnost, že lesnické služby v zajišťování cíleně řízených environmentálních a sociálních funkcí lesa by měly být nikoli brigádami nadšenců či obětí vlastníků lesa postižených veřejným zájmem, ale součástí hospodářského využívání lesních přírodních zdrojů. Ovšem poskytované efekty jsou nejčastěji charakteru veřejných statků pravých a nepravých, efekty lesnických služeb jsou mimotržní nebo zprostředkovaně tržní povahy. Náklady na služby by proto měly plynout především ze zdrojů společenského režijního kapitálu a proto s významným podílem součinnosti příslušných orgánů státní správy. Toto pojetí kategorií lesa jako nástroj orgánů státní správy by mělo být základem jejich nového systému. Známe návrhy členění nových kategorií podle různorodých funkčních zřetelů a technologických charakteristik. Jejich podrobně rozpracované členění připomíná někdy spíše stránky vysokoškolské učebnice než zákonnou právní normu. Pochybuji, že by taková členění kategorií byla vhodná pro zákon.

Nutno ovšem dodat, že předpokladem nového řešení je oprostit právní normu od takového pojetí, podle něhož lesnická činnost jiná než dřevoproductní je chápána jako „omezení hospodaření“ a jen toto „omezení“ může být odškodněno z veřejných finančních zdrojů. Chápat lesnické služby jako „omezení“ hospodářské činnosti vyplývalo z poslání lesnictví a lesního hospodářství vůbec jako výlučně výrobního národohospodářského oboru. Dosud naše právo chápe zvláštní kategorie lesů v podstatě jako místo aktivit omezujících lesnické hospodaření – jako „hospodaření“ tedy bere jen produkci tržních statků. Služby jsou v tomto pojetí vlastně něco pro lesnictví cizorodého, co jeho jediný hospodářský cíl omezuje až vylučuje. Myslím, že je čas, aby se orgány zodpovědné za státní politiku podívaly blíže na pojem služeb i funkční integrace v lesním hospodářství. Do značné míry to souvisí s naším vstupem do Evropy, kde závažné a principiální diskuse o charakteru lesnictví a lesního hospodářství proběhly před čtyřmi desítkami let a vedly k podstatné změně lesního zákonodárství v zemích nám lesnický blízkých. Ostatně o lesnických službách se hovořilo konkrétně už v návrhu koncepce našeho lesního hospodářství koncem 90. let. Dodnes je však ticho na pěšině lesnické politiky, lesnické služby se nevešly ani do prvního zpracování Národního lesnického programu. V přípravě nové legislativy nejde jenom o míru přísnosti naší lesní legislativy, která budí pozornost. Výzvou zůstává právně řešit možnosti plnit veřejné zájmy na lesích, nenahraditelné složce životního prostředí, jako složku běžné lesnické hospodářské činnosti. Jestliže se dnes pojednává tak často jen o požadavcích ochrany přírody, je to důkaz, že jsme jako lesníci něco důležitého ponechali mimo okruh zájmu, pustili z rukou – třeba ochranu kulturní krajiny jako životního prostředí lidí, ochranu zdrojů vody. Doplácíme na to i mediálním propadem a tituly fuchidiotů a dřevožroutů.

Lesopolitický pohled na kategorizaci lesů souvisí úzce s celkovým pojetím lesního hospodářství a se stavem na vždy rozporném poli lesnické politiky; dnes ve vazbě i k politice environmentální. Úvahu o něm je možné shrnout v závěru takto:

- stávající systém kategorií lesa postrádá již dlouho svůj původní smysl jako nástroj hospodářské úpravy;

⁴ Viz schema na konci práce.

⁵ Jako pamětník 50. let vím, že velkou roli hrála snaha ochránit některé, např. horské vodohospodářsky významné lesy před tehdejšími vysokými přetěžbami, centrálním plánováním tvrdě vyžadovanými.

- kategorie mohou však dobře sloužit jako jeden z nástrojů státní lesnické a environmentální politiky;
- dosavadní systém tomu sloužit není schopen a vyžaduje rekonstrukci podle nových hledisek; byla naznačena hlediska víceúčelového využívání lesů jako mnohostranného a obnovitelného přírodního zdroje výroby a služeb;
- taková rekonstrukce je však možná jen po jasném zadání státní politiky týkající se lesů jako národního bohatství, jež je současně nenahraditelnou složkou životního prostředí nás všech organismů v kulturní krajině;
- naše lesnictví a lesní hospodářství je dnes v takové situaci, že rozpaky s tímto jasným zadáním jen dále prohlubují nejistotu v postavení oboru a zvyšují jeho hmotné i morální ztráty.

**Schema možné kategorizace lesů jako nástroje státní správy
k podpoře lesnických služeb ve veřejném zájmu na lesích**
(Publikováno v roce 1991)

1. kategorie - lesy produkčního určení

1.1 lesy hospodářské s výlučnou funkcí produkční a sdruženými (samovolnými) environmentálními a sociálními funkcemi (přírodní lesnickou infrastrukturou)

1.2 lesy hospodářské s funkcí produkční a s řízenými funkcemi environmentálními a sociálními (produkovaná lesnická infrastruktura) jako rovnocennými složkami hospodaření bez újmy na produkci

2. kategorie - lesy mimoprodukčního určení

2.1 lesy environmentálního a sociálního určení s prioritní až výlučnou mimoprodukční funkcí (lesy vodohospodářsky důležité včetně půdoochranných, lesy rekreační a lázeňské, lesy s funkcí ochrany přírody)

2.2 lesy ekologického určení (zejména jádrových zón zvláště chráněných území)

2.3 lesy ochranné

3. kategorie - lesy zvláštního určení

3.1 lesy sloužící výzkumu a školství

3.2 lesy v uznaných oborách a samostatných bažantnicích

3.3 lesy vojenské

Adresa autora:

Ing. Vladimír Krečmer, CSc.

Na Loukoti 20, 160 00 Praha 6

Tel.: 235 358 116

Poznámky:

